

prazne, od črvov razjedene, brez ključavnic in ko zagledajo zvezde na kupoli Križeve kapele izbite, mesec in solnce iztrgana, nas bodo vprašali, kdo je to napravil!« — In gavran je zopet umolknil.

»A ko se ustavijo pri vdolbini, kjer je bila nekdanj na dragoceni blazini kraljevska krona, odpro vratca, da bi jo posadili na glavo najvrednejšemu izmed sebe. Toda jaz jim podam trnjevo krono mesto kraljevske in hkrati povem, da jo je naš narod nosil celih dve sto let. Ali ne slišiš, kaj napravim? Povej to vsemu ljudstvu, da bo vedelo: Kadar se naši dobri kralji prebude, naj tisto noč ne zatise oči, kajti uvidi, česar ni videlo še nikdar, zasliši, česar še ni slišalo nikdar!«

Črni gavran se mi je dvignil visoko nad glavo.

»Saj te kmalu zopet vidim. Vem, kje si, in marsikdaj še priletim in marsikaj ti še povem. A da bi pisal češkemu ljudstvu do duše, do srca in glave, imaš tu moje pero, s tem piši in pisal boš ostreje. Uvidiš!«

In gavran si je izključeval s kljunom najdaljše pero in mi ga je vrgel naravnost k nogam; znova je zakrakal in kakor blesk izginil v megleni modrini, leteč čez Levograd k uvelim gozdovom Karlovtýnským.

P. S. Te vrste sem že pisal s trdim, stoletnim gavranjim peresom.

Ksaver Meško:

Sanjarije.

»Kako sliši, materina dušica!« se nalahko, sanjavo smehlja pastirček Tinček, hrbtnski ležeč na kratki travi, ker so jo krave že pošteno pomulile, mečkajoč z drobnimi prstki stebelce in ozke lističe babje dušice.

Travnik se položno nagiba v dolino. Tako Tinček leže lepo vidi krave pod seboj; a nad seboj, kadar velike rjave oči dvigne, neskončni nebesni obok. In mu ta bolj zajema in razgibava dušo in misli kakor njegovi skrbi izročene varovanke, županove krave. Te so zdaj muhaste. Kdaj ure in ure zadovoljno in pokojno mulijo res ne preveliko travo, kar je Tinčku še najbolj po volji. A kdaj se katera podmuljeno in kradoma prepase do njive z ajdo, ali si kar na vsem lepem zmisli, pusti pašo in se napoti naravnost v ajdo, kakor bi nikjer pastirčka ne bilo! Tedaj je treba pač naglo vstati, zakričati nad grešnico, pohiteti za njo, jo z bičem ošvrkniti, da ne bi na prepovedanem sadu škode naredila.

Mnogo lepše in prijetnejše se zdi Tinčku mirno na hrbtu ležati, materino dušico mečkati ali jo zamišljeno žvečiti, v sinji nebesni baldahin strmeti in sanjariti, sanjariti.

Ni čudovitejšega na svetu, se mu zdi, ko sanjariti in z oblaki potovati. In ni nemirnejših potnikov na svetu, se mu zdi, kot so oblaki, ptičke, veter in voda.

Kolikokrat poseda ob potoku pod travnikom in gleda in opazuje, kako v strugi valčki bežno v tujino hité, prav kakor živa razumna bitja, ki se jim silno mudi. Vsi nemirni, nepočakani preskakujejo kamenje, se v vsi naglici vijejo nad in pod koreninami jelš in jagnjedov, ki stojé ob strugi in jim svoje zvite in kriveničaste črne noge podstavljajo ter jim samo napotje delajo. Vsi nevoljni klokotajo in žuborijo ob njih in čez nje. In dasi se nikoli ne vrnejo, ti begunci, jih vendar nikoli ne zmanjka. Kako čudovito!

In veter, ki čez hribe pribeži in kar zdivja po dolini, čez travnike in mu na begu klobuk z glave odpihne in ga po travniku kotali — kako silno se mudi temu neugnanemu razposajencu!

In ptičke, a večno nemirne. Vse ozračje je njihovo morje. Plavajo v njem hitro in gibčno kakor postrvi spodaj v planinskem potoku.

Najčudovitejši so pa oblaki. Ne samo da so večni popotniki in romarji, tudi čudežni glumači so: neprestano menjavajo podobo in obličje. Ljudje so zdaj, zdaj živali. Zdaj človek in žival skupaj, jezdec in konja prirasli. Ladje zdaj, zanosno v neskončnost ploveče, zdaj vihrajoče zastave. Na večer goreče hiše, krvave plamenice, tekoče ognjene reke... Časih opazuje strme, kako se na nebu napadajo, divje prerivajo in boré dolge vrste bojnih čet. Možje in konji se vrstijo in valjajo v omotičnem vrtincu, padajo, vstajajo se drug čez drugega jezijo in vihrajo... In spet se ogromne množice oblakov mešajo, prerivajo in zvijajo, kakor kadar pri gospodarju velika dekla s krepkimi rokami in z vso močjo, da ji je čelo potno od dela in vneme, v velikih nečkah testo za črni kruh mesi... Časih se po širnih nebesnih planjavah polagoma poriva dolga, tesno strnjena procesija, tako iztežka in počasi, kakor bi bila od dolgega romanja že silno izdelana, povsem utrujena... Časih so pa oblaki majhni in rožnati kakor obrazki deklic pri procesiji na Svetega Rešnjega Telesa dan, ali kakor bi smehljajoči se angelčki kurali izza nebesnih zaves. Nikamor ne hitijo, čez čas kar v globino nebesne sinjine uto-nejo... Časih bežita kaka dva kakor za stavo čez nebesno planjavo. Bežita, bežita — in v daljavi, kjer je neba konec, nenadoma v nevidne globočine padeta... Časih pa pripelje nebeški pastir svoje belorožnate ovčke na nebesni pašnik, dolgo, gosto čredo. Tedaj bo drugi ali vsaj tretji dan dež...

Vse čudovito, vse nemirno, vse v daljavo, v tujino bežeče: oblaki, ptičke, veter in voda. A najlepši so oblaki. In najbolj vabijo za seboj. Pač mora biti čudovito tam za gorami in hribi, v daljnem svetu tam. Res, dedek, še bolj babica, govorita slabo o tujini, o tistem daljnem, nepoznanem svetu. Da se mu je mati, ki je nikoli videl in poznal ni, v njem izgubila, se pogovarjata časih. In da on ne sme nikoli vanj, bi se tudi izgubil v njem, mu pravita časih.

A kako bi se naj izgubil? Saj se niti pisma ne, ki jih mlada, druga dekla pri gospodarju večkrat od ženina iz Amerike dobi. In ta je vendar onkraj morja, Amerika. Pismo je pa tako drobno in majhno. Pa se ne izgubi! Kako se mu je le mati mogla? Čudno! In kako bi se on, ki mu je že enajst let in bo leto za letom starejši in večji?

In saj bo vendar moral iti! Da kaj prisluži, za dedeka in babico. Da jima pošlje denarja kakor mladi dekli njen ženin, da si bosta hišico kupila, se vzela, v svojem živela. Čudno le, da njegova mati ničesar ne pošlje. Ko bi pa bila dedek in babica tako potrebna. Tako uboga sta.

Najhujša bol Tinčkova je, da sta dedek in babica tako siromašna. In tako stara, da že skoraj ničesar delati ne moreta. Dedek tako ne, osemdeset jih menda že ima; sam prav ne ve. Pa večinoma pred bajto poseda, gori proti nebu in soncu pomežikuje, kašlja, premišljuje. Sam Bog vedi, kaj misli, ko ves božji dan tako sam poseda. Babica, nekoliko mlajša, hodi še na delo, največ h gospodarju. A dela skoraj vse leto, da odsluži gospodarju stanovanje v bajti in krpico njive ob koči. Trda sta, gospodar in gospodinja, nerada dasta. Pri vsakem pol litra mleka, ki ga gospa — gospodinja se ji ne sme reči, zameri — da, godrnja, da so ta teden malo delali pri njih. Nikoli jima ni dovolj te robote! Sama pa živita kakor grofa, dasi sta kmeta kakor drugi v vasi. Gospodar, dasi še mlad, komaj hodi, tak debeluhar je. Ni čudo, ko pa celo prase v enem tednu sne. In po tri litre vina na dan

popije. Dedek in babica ga ne okusita vse leto! In vsi skupaj, dedek in babica in on, kadar več gospodarju ne pase — eno obleko mu za to kupi — stradajo in pozimi v bajti neusmiljeno zmrzujejo.

»Kakšna pravica je to?« razmišlja Tinček večkrat. In stiska zobe, da ne bi zakričal. In stiska pesti, kakor bi nameraval udariti. A koga naj udari?

Ne, te pravice ne razume! Stari pastir Blaž, ki pase poleti za vso vas krave na vaških ledinah in je tudi siromak kakor dedek, mu je sicer nekoč razlagal: »Glej, fant, tako je na svetu: morje je, velike reke, manjše reke, potoki, ribniki, mlake in majhne kaluže. In je prav in v redu tako! Ne more biti po vsem svetu morje. Same majhne mlake in mlakuže — bi tudi ne bilo v redu. Prav tako so veliki bogatini, manjši bogatini, pa tudi nemaniči in siromaki. Ne morejo biti vsi ljudje siromaki. Ne pa tudi sami veliki bogataši in velikaši — kdo bi pa delal?«

»Že prav, že prav« — razmišlja Tinček. »A kako, da smo ravno mi taki siromaki?«

To mu ne gre v glavo. Zato bo treba v tujino. Da kaj prisluži, da kaj dedeku in babici pošlje, kakor mladi dekli njen ženin.

In vrnil se bo bogat. Pa bo kupil gospodarjevo posestvo. Prav do tedaj ga bo morda zapravil. Zdaj pravi pogostoma: »Otrok nimam, lahko dobro živim. Do smrti bo že doseglo.«

Da, tedaj kupi on! Samo če bosta tedaj dedek in babica še živa! Pa ne bosta več stradala, ne več zmrzovala. Morda pride še mati, ki bi se naj bila nekje izgubila, česar pa on prav ne verjame.

Da, pojde za oblaki, za ptičkami, za vetrom, za vodo. Pojde v tuji svet, zares pojde.

A da bi se v njem izgubil — ne, tega pa ne!

Francè Horvat:

Balada.

Poljana je dihala tožno;
molila je mati pobožno
za sina, ki šel je v rudokop ...
Olenkica tiho brlela
na mizi je — lahko drhtela
in s sencami nihal je strop ...

In mati se v sobo vrnila,
pobožno je dalje molila
za sina, ki šel je v rudokop —
tedaj — v omari je bilo,
pri oknu se nekaj zganilo,
povečale sence so strop ...

Začula je mati stopinje:
»Mogoče zdaj prišel moj sin je?«
izvilo iz njenih se ust
in naglo je gledat hitela,
da sina bi zopet objela —
a zunaj bril veter je pust ...

Se mati je v okno ozrla,
beseda ji v strahu zamrla;
pri oknu je stal sin — mrlič:
očesi — kot oglje žareče
in ustnice neme — trpeče,
na prsih — krvavi prtič ...

Ko sonce poljano objelo,
je pisemce drobno prispelo:
»Martina pokopal je rov.«
In mati je solze točila,
za sina-rudarja molila,
ki mrtev je prišel domov.